

PV1B118 Novověké prameny a metody výzkumu

**ÚVOD DO PROBLEMATIKY FUNGOVÁNÍ
HORENSKÉHO PRÁVA III**

Zdeněk VOSTRÝ

SOUDNÍ INSTANCE

- ♦ Soudní autonomie představuje vyšší stupeň viniční samosprávy.
 - ♦ V průběhu doby narážela soudní pravomoc vinohradních hor na pravomoc pozemkové vrchnosti a měst,
 - ♦ Soudní autonomii vinohradních hor se podařilo zachovat pouze tehdy, pokud vinohradní hora plnila funkci vyšších soudů,
 - ♦ Počet horenských soudů stále klesal, ve velkých centrech přetrvala jeho funkce až do konce 18. století (Bučovice, Diváky, Hustopeče, Klobouky, Královo Pole, Lednice, Mikulov, Oslavany, Staré Brno, Šardice, Tišnov, Zábřdovice).
-

ŘÁDNÉ SOUDY

- **Shromáždění horníků** (*hornický soud, výroční hornický soud*) bylo nejvyšším samosprávným a soudním orgánem vinohradní hory. Při tomto zasedání se, za předsednictví zeměpána či pozemkové vrchnosti, řešily důležité otázky týkající se celé vinohradní hory.
 - **Soud perkmistra** (*Percgenozzer Rat, horenské právo*) svoláván, když nebylo možné čekat na pravidelné shromáždění všech horníků. Soud v tomto případě tvořili kromě perkmistra i horní přísežní, ve výjimečných případech pak i jiné povolené osoby.
 - **Plný hornický soud** (*plný soud, schůzky*) se vyvinul z činnosti výročního soudu. Předsedal mu perkmistr, jeho členy tvořila hornická rada a další povolané osoby.
-

VYŠŠÍ HORENSKÉ SOUDY

- **Soudy horenství** vznikaly tím, že všechny vinohradní hory z vymezeného územního celku spadaly pod sjednocenou soudní moc.
 - **Obecní soudy** vznikaly v důsledku majetkové držby měšťanů či obyvatel jiných obcí. Tento vztah byl často zdůrazněn přítomností zástupců měst a obcí u horenského soudu.
 - **Patrimoniální soudy** vznikaly v době rostoucí emancipace šlechty. Docházelo tak k přenášení kompetence autonomní viniční jurisdikce na patrimoniální správu.
-

VRCHNÍ HORENSKÉ SOUDY

Vrchními horenskými soudy jsou takové soudy, které měly vrchní jurisdikci nad vinohradními horami. Rozhodující o odvoláních nižších horenských soudů a podávající jim právní naučení.

- **Vrchní soud ve Falkensteinu**, jeho funkce končí po roce 1609,
- **Vrchní markraběcí soud na hradě Špilberku**, mezi lety 1498–1548 soud nefungoval.

MIMOŘÁDNÉ HORENSKÉ SOUDY

Smírčí horenský soud (*arbitrážní komise*) jeho hlavním cílem bylo projednat soudní případ, zaujmout právní názor a působit na procesní strany, aby dospěly k uzavření smíru.

NOVÁ SOUDNÍ ORGANIZACE 1783

- ♦ Všeobecné soudy
 - ♦ Místní (magistráty), apelační (Praha, Brno) a Nejvyšší soudní úřad ve Vídni,
 - ♦ Privilegované soudy
 - ♦ Zemské soudy, horní soudy, merkantilní a směnečné soudy, lenní soudy,
 - ♦ Zvláštní soudy
 - ♦ Všeobecné a privilegované soudy zasahující výjimečně ze své obvyklé místní nebo předmětné působnosti.
 - ♦ Úřad perkmistra hor viničních byl 10. listopadu 1783 spojen s komorní prokuraturou.
-

NOVÁ SOUDNÍ ORGANIZACE 1. ČERVNA 1783

CHARAKTER

- Byrokratizace státního aparátu,
 - Moderní principy,
 - Přirozená právní koncepce + kodifikace,
 - hierarchizovaná soudní soustava,
 - profesionalizace,
 - důslednější oddělení soudnictví od správy,
 - Zásahy do pozemkově vrchnostenských vztahů.
-

VŠEOBECNÝ ZÁKONÍK O ZLOČINECH A TRESTECH NA NĚ (1787)

- Rozhodující přelom ve vývoji trestního práva,
- Ovlivněn spisem Ceasara Becarii „O zločinech a trestech“ (1774),
- Dělí se na dvě části,
 - O proviněních a trestech hrdelních,
 - O proviněních a trestech politických,
- Zásada úměrnosti mezi trestem a společenskou nebezpečností činu,
- Opuštění formy feudálních trestů a krutých zákroků,
- Důsledné uplatnění zásad
 - nullum crimen sine lege = není zločinu bez zákona,
 - nulla poeana sine lege = není trestu bez zákona,
- Tresty vedou k převýchově pachatele a nikoli k výkonu pomsty.

OSNOVA PÍSEMNÝCH PRAMENŮ K DĚJINÁM HRDELNÍHO SOUDNICTVÍ

- 1. základní prameny:
 - Knihy smolné (černé, krevní, popravčí) a jim příbuzné s převažující hrdelně právní agendou,
 - Knihy sníženích osob (katů, pohodných),
 - Smolné spisy (soudní, hrdelněprávní),
 - Speciální písemnosti nadřízených institucí (písemnosti apelačního soudu).
 - 2. komplementární prameny: písemnosti, které se dotýkají hrdelně právní problematiky jen z části.
-

VYMAHATELNOST PRÁVA

Specializace vinařství snižovala snahu vrchnosti trestat kvalifikovanou pracovní sílu.

- Časté přestupky spojené s hospodařením na vinicích, které byly trestané pomocí konfiskací.
 - Dochován jediný věrohodný doklad výkonu hrdelního trestu v novověku,
 - V Hustopečích byl 9. září 1610 mečem sťat měšťanský mydlář, potrestaný za krádež blíže nespecifikovaného množství hroznů v noci: *„...při zdejších pranýři na hromadě písku k této eksekuci schválně nasypané, mečem popraven a na zevnějším hřbitově pochován...“*
 - Upřednostňoval se mírnější postup trestů v podobě peněžitých pokut, ran holí, vězením apod.
-

FALKENSTEINSKÉ HORENSKÉ PRÁVO (FALKENSTEINER BERGRECHT)

- Středisko vinařské oblasti Weinviertel – Falkenstein,
 - Seifreid von Plank prodal roku 1309 horenské právo na viniční horu Rosenberg za 19 200 feniků klášteru sv. Kláry (St. Clara) ve Vídni.
 - Viniční hora Rosenberg rozdělaná na 37 stejně velkých vinic, každá o výměře 2 jitra (1,15 ha).
 - Horenské právo dochované částečně v opisu z 20. září 1528.
-

FALKENSTEINSKÉ HORENSKÉ ŘÁDY NA MORAVĚ

- Souhrnný název pro řády, které byly recipovány v různých dobách od vinohradních hor z území dolnorakouské Vinné čtvrti.
 - Archetyp označujeme jako moravský falkensteinský řád.
 - Mikulov, Strážnice, Uherský Brod, Uherské Hradiště, Znojmo.
 - Obsaženo v městských a obecních samosprávných řádech.
 - Na Moravu proniká ve dvou vlnách:
 - Staré falkensteinské řády (do konce 15. stol.),
 - Nové falkensteinské řády (po roce 1500),
 - Mikulovská redakce falkensteinských řádů,
 - Uherskobrodská redakce falkensteinských řádů.
-

Prameny – mandáty a úřední akta

Mandát (patent) je písemnost upravená podle určitých pravidel a určená k tomu, aby rozkazovala. Časová platnost mandátu je omezená, zaniká splněním rozkazu. Ty, které mají trvalou platnost tvoří kategorii mezi mandáty a listinami.

Úřední akta (spisy, aktový materiál)

- v užším pojetí jsou to takové písemnosti, které vznikají při přípravě listin či mandátu „*Cesta k listině je dlážděna aktovými písemnostmi.*“
 - v širším pojetí lze považovat za aktové písemnosti všechny dokumenty, které mají úřední charakter a přitom nejsou listinami.
-

Prameny – patenty

